

De gebouwen van de SNS Bank Kampen door de jaren heen

In 1784 werd de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen opgericht, 'om aan den gemeenen man die kundigheden bij te brengen, die hem in zijn kring gelukkig kunnen maaken, en om dus ook bijzonder te zorgen voor de verbetering der scholen en van de opvoeding'. In het hele land kwamen afdelingen - zogenaamde 'departementen' tot stand, in Kampen in 1791. Dat hield er in 1794 al weer mee op.

In 1820 wordt een nieuwe - succesvoller - poging gewaagd. Eén van de eerste initiatieven van het gereanimeerde departement is de oprichting van een spaarbank. Die is (in eerste instantie) vooral gericht op minvermogenden, dienstboden en kinderen. In 1821 gaat de bank van start. Hij is elke zaterdagavond geopend van 19.00 tot 21.00 uur. De eerste zitting is op 10 januari. Er zijn vijf (onbezoldigde) directeuren. Voorlopig kan er gebruik worden gemaakt van de zogenaamde Cynskelder, een gebouw aan de Oudestraat,

Links: Het eerste spaarbankgebouw van het Nutsdepartement Kampen, ondergebracht in de zogenaamde Cynskelder aan de Oudestraat. Uitsnede uit een foto van J.G. van Riemsdijk. Vóór 1892.

Rechts: Het nieuwe gebouw van de Nutsspaarbank, Burgwal 28. Gebouwd in 1892 naar een ontwerp van architect H. de Graaf. (Foto's: collectie Frans Walkate Archief.)

Links: Loketten van het gebouw van de Nutsspaarbank aan Burgwal 28.

Rechts: Bankhal van het nieuwe hoofdkantoor aan Burgwal 43. Bouwperiode 1928-1930, met een uitbreiding in 1935. Architect G. Hoekzema Kzn. De bankjes zijn afkomstig uit het kantoor Burgwal 28.

(Foto's: collectie Frans Walkate Archief.)

waar ook de andere activiteiten van het Nutsdepartement worden geconcentreerd.¹ Het ligt centraal, in de nabijheid van het Raadhuis en tegenover het Heilige Geestgasthuis. Er hoeft voorlopig geen huur te worden betaald voor dit eenvoudige onderkomen, dat tot 1892 in gebruik blijft.

Het ingelegde vermogen van de bank neemt ondertussen gestaag toe, het aantal spaarders stijgt en de openingstijden worden verruimd. Er is behoefte aan een eigen gebouw.² De keuze valt op een locatie tussen Bovenkerk en Burgel, die in eerste instantie bestemd was voor de bouw van het Grootburgerweeshuis. Naast de nieuwe Nutsspaarbank is er voldoende plaats voor een monumentaal hoekpand van het kantongerecht en een aantal woonhuizen. H. de Graaf ontwerpt de bank. Hij is een productieve en succesvolle architect in het laatste kwart van de 19de eeuw in Kampen en stond aan de basis van tientallen bouwwerken aldaar, waarvoor hij put uit een rijk idioom aan stijlen. In de jaren negentig van de 19de eeuw is bij hem - en veel van zijn collega's - vooral de Neo-Renaissance *en vogue*. Bij de nieuwe Nutsspaarbank is dat onder meer te zien aan de materiaalbehandeling (afwisseling van natuur- en baksteen), de gevelbekroning (met timpaan) en de vormgeving van de muurankers. Ook de kadrering van de naam Nutsspaarbank, die trots onder de ramen van de eerste verdieping wordt aangebracht, en die later helaas werd verwijderd, toont sporen van de neo-renaissantestijl, net als het jaartal '1892', dat nog wel aanwezig is. Het interieur sluit daar in uitvoering op aan. Beneden zijn drie grote, achter elkaar gelegen vertrekken, die respectievelijk als bankzaal, wachtkamer en bibliotheek worden gebruikt. Op de eerste verdieping woont de conciërge. Hij kan beschikken over twee slaap-

Gevel van het nieuwe hoofdkantoor aan Burgwal 43, inclusief de uitbreiding uit 1935 (links van de ingang). (Foto: collectie Frans Walkate Archief.)

De uitbreiding van het hoofdkantoor met een nieuwe vleugel op de hoek van de Burgwal en de Geerstraat. Architecten E. Jansen en J. Schakel, 1969-1972. (Foto: collectie Frans Walkate Archief.)

Bankhal van de nieuwe vleugel van het hoofdkantoor op de hoek van de Burgwal en de Geerstraat. Architecten E. Jansen en J. Schakel, 1969-1972. (Foto: collectie Frans Walkate Archief.)

kamers, een woonkamer en een keuken. Op zolder zijn nog een paar kleine kamertjes. De begrote kosten bedragen 9.550 gulden. Naast de bank vertrekken ook andere onderdelen van het Nutsspaarbank, zoals de Leesbibliotheek, van de Cynskelder naar het nieuwe gebouw, dat overigens niet over een kluis beschikt!⁹ Maar wel over in opdracht vervaardigde meubelen, waaronder een aantal rijk geornamenteerde houten bankjes, die tot op heden ‘in gebruik’ zijn.

Nadat Frans Walkate in 1903 het bestuur komt versterken en na een paar jaar de zieke voorzitter A. Berghuijs opvolgt - eerst tijdelijk en vanaf 1908 permanent - ontwikkelt de bank zich nog sneller. Ook het nieuwe gebouw wordt na enkele decennia te klein. In de jaren twintig van de twintigste eeuw komt de iets verderop aan de Burgwal gelegen patriciërswooning van de familie Engelenberg te koop. Er is weinig aandacht voor de monumentale waarde van dit van oorsprong middeleeuwse gebouw, maar des te meer voor het ruime perceel, dat uitstekend geschikt is voor de bouw van een fors nieuw

Links: Voorgevel van het pand Oudestraat 137 waar in 2012 de winkel werd gevestigd die is opgezet volgens het landelijk geïntroduceerde retailconcept van de SNS Bank.
(Foto: Remy Steller. Collectie Frans Walkate Archief.)

Rechts: Interieur van de winkel Oudestraat 137, met verkoopadviseur Arnaud Kleemans.
(Foto: Herman Harder. Collectie Frans Walkate Archief.)

hoofdkantoor van de Nutsspaarbank Kampen. Op 14 november 1928 krijgt de Groningse architect G. Hoekzema Kzn. de ontwerpopdracht. Op 4 september 1930 wordt het nieuwe bankkantoor geopend. Het is uitgevoerd in de stijl van de Amsterdamse School, die zich kenmerkt door forse, expressieve vormen, het veelvuldig gebruik van baksteen en de integratie van toegepaste kunstvormen als glas-in-lood, ornamenteel beeldhouwwerk en decoratief smeedwerk. Voor een deel wordt het oude meubilair meegenomen, maar er worden ook orders voor nieuwe inrichtingselementen geplaatst, onder meer bij de gerenommeerde Haagse meubelfabrikant Pander. Al in 1935 volgt een uitbreiding met een als bibliotheek ingerichte kamer en een brandvrije archiefkluiskamer (eveneens van Hoekzema). En in 1938 ontwerpt G.B. Broekema, die de fakkel van H. de Graaf heeft overgenomen als meest succesvolle en productieve Kamper architect, aan de Geerstraat, op de plek van de vroegere stallen van huis Engelenberg een archiefgebouw als huisvesting voor de historische collectie die Walkate aan het bijeenbrengen was.⁴ Een collectie die diende ter ondersteuning van de uitgave van de *Kamper Almanak*, die door Walkate in 1928 was overgenomen van drukker-uitgever Ph. Zalsman en sindsdien als premie werd uitgedeeld aan Nutsspaarbankklanten op

Wereldspaar­dag. Na de dood van Frans Walkate (1943) werd de inmiddels indrukwekkende verzameling naar hem vernoemd. De huisvestings­situatie, met een apart bank- en archief­ge­bouw, bleef ongewijzigd tot de jaren zeventig van de vorige eeuw. Toen (1969-1972) werd het oude bank­ge­bouw uit­ge­breid met een ‘vleugel’ op de hoek van de Geer­straat en de Burgwal, naar een ontwerp van de archi­tec­ten­bureau E. Jansen en J. Schakel uit Harderwijk. De maatschappelijke dynamiek van de daarop volgende decennia kwam tot uiting in een aantal verbou­win­gen, die flinke veranderingen met zich mee­brachten. Zo ver­liet het Frans Walkate Archief het te klein ge­worden ge­bouw aan de Geer­straat en kreeg het de beschikking over het oude bank­ge­bouw van archi­teet Hoekzema aan de Burgwal. Bij een latere verbou­wing om­streeks 2000 moest het archief daar weer een deel van afstaan. De scheiding tussen oud- en nieuwbouw werd toen op doelmatige, maar enigszins rigou­reuze wijze doorbroken, wat tot gevolg had dat de opzet van het tot dan toe vrijwel onaangetaste ontwerp van Hoekzema geweld werd aangedaan. In 2012 besloot de SNS Bank om het filiaal aan de Burgwal te verlaten en te vertrekken naar de Oude­straat, waar ze kon beschikken over een compacte winkel die is ingericht vol­gens het landelijk geïntroduceerde retail­concept.

De bank liet een leeg complex achter, bestaande uit een aantal panden aan de Geerstraat (waaronder het oude gebouw van het Frans Walkate Archief) en de 'vleugel' die in de jaren zeventig op de hoek van de Geerstraat en de Burgwal was gebouwd. Om deze ruimtes een nieuwe bestemming te kunnen geven waren forse ingrepen noodzakelijk, onder meer door de panden los te koppelen van elkaar. Hierdoor ontstond de unieke kans om het oude bankgebouw van architect Hoekzema, dat inmiddels als Rijksmonument was aangemerkt, waardoor in- en exterieur beschermd zijn, weer in de oude staat terug te brengen. Ooit weggebroken muren werden hersteld, installaties en andere voorzieningen gescheiden. De indeling kreeg zijn oude logica terug en het Frans Walkate Archief, dat door de komst en groei van het SNS Historisch Archief steeds krappere was komen te zitten, kreeg - en passant - de beschikking over meer ruimte. Daardoor zijn er vanaf heden nog betere omstandigheden voor de huisvesting van de collectie aanwezig en kunnen bezoekers en archiefgebruikers nog doelmatiger en gastvrijer worden ontvangen en geholpen, sinds 2013 onder de naam SNS Historisch Centrum.

Noten

1. J. Ennema, 'Waar stond de eerste Kamper Nuts-Spaarbank?', *Kamper Almanak* (1941-1942) 104-112.
2. S. Hörchner, *En nooit wordt hij van weldoen moe! Uit de geschiedenis van het Departement Kampen van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen* (Kampen 1977) 81-83.
3. Ibidem 95-98.
4. F.(ehrmann), 'Twee belangrijke Spaarbankjubilea', *Kamper Almanak* (1955-1956) 241-243; Anon. 'Frans Walkate Archief', *Kamper Almanak*, (1955-1956) 150-152.